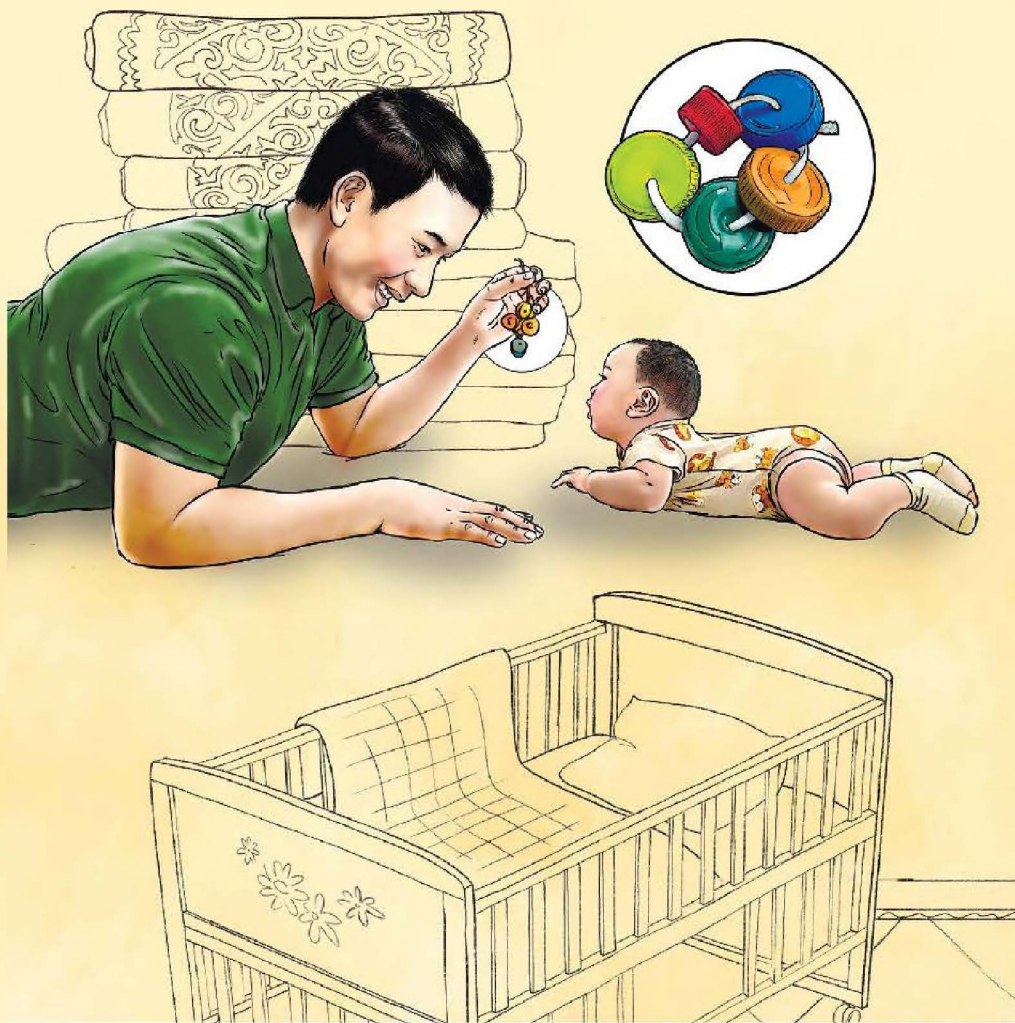


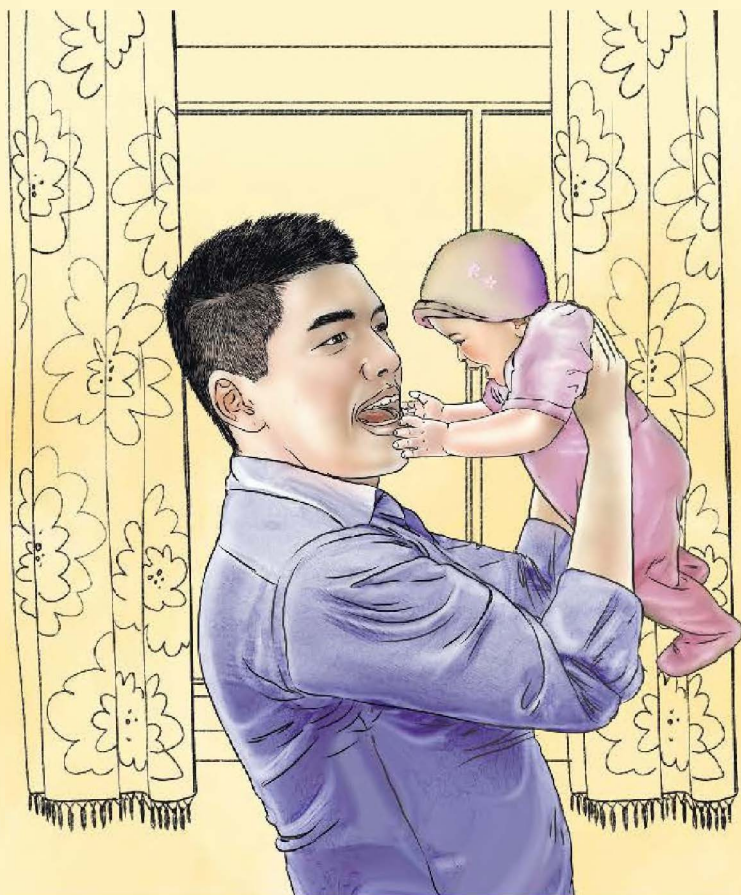


ЭРТЕ ЖАШТАН СҮЙЛӨШҮҮ ЖАНА ОЮН



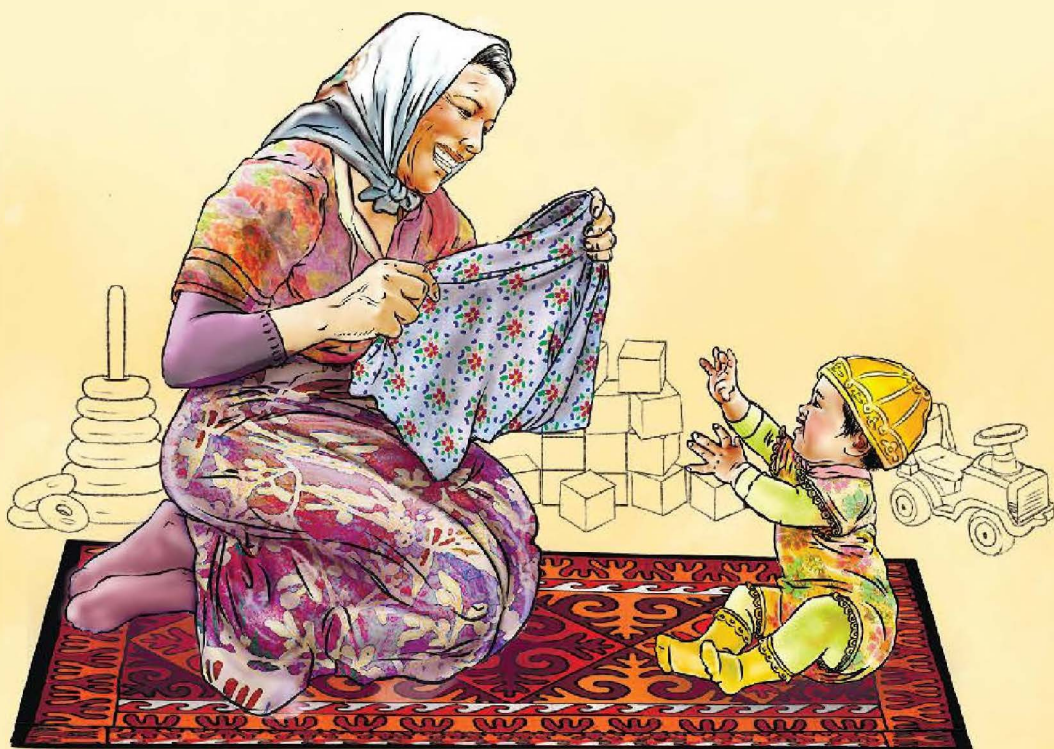
СҮЙЛӨШҮҮ

- Сиздин балаңыз төрөлгөндөн баштап эле көзү көрүп, таанып билүү жөндөмү өөрчүп, ар кандай үндөрдү чыгарып, мимика жана кыймылдары аркылуу өз муктаждыктарын жана каалоолорун билдире баштайт. Балаңыздын муктаждыктарын түшүнүү үчүн анын берген белгилерин байкаңыз.
- Балдар сүйлөп баштаганга чейин эле көп сөздөрдү түшүнүп калышат. Ошондуктан балаңыз сөздөрдү көп угуш үчүн аны менен бат-баттан сүйлөшүп, ырдап туруңуз. Ал сиздин сүйлөгөнүңүздү угуп, өзү сүйлөгөнгө үйрөнөт.
- Бала менен ар кандай үндөрдү чыгарып, сөздөр жана кол жаңсоолор менен баарлашыңыз. Эгерде балаңыз сиз менен үн чыгарып же кыймыл аракет менен баарлашып жатса, ага кайтарым жооп бериңиз. Ал да сизге жооп берет. Сиз балаңыз менен кезектешип сүйлөшөсүз.
- Сиз балаңызга жаңы сөздөрдү үйрөтүп, тилин өнүктүрүүгө жардам бересиз. Эгерде бала «ата» деген бир сөздү айтса, ага кошуп башка сөздөрдү, мисалы «Атаң сени жакшы көрөт» деп үйрөтүңүз. .



ОЮН

- Төрөлгөндөн баштап бала ойноо, байкоо жүргүзүү, бирөөнү тууроо жана жаңы нерсени жасап көрүү аркылуу үйрөнөт. Сиздин балаңыз сиз менен ойноп жатып ырахат алат жана үйрөнөт. Балаңызга эң керектүү нерсе – сиз экениңизди унутпаңыз!
- Балага айлана чөйрөнү оюн аркылуу таанып билүүгө мүмкүнчүлүк бериңиз. Ага колу, буту менен, сиздин бетиңиз жана үй-тиричилик буюмдары менен ойногон жагат. Ошондуктан балага кызык болгон коопсуз буюмдарды берип ойногонго уруксат бериңиз. Баланын денесинин кыймылын жана үндөрүнүн өзгөрүүсүнө көңүл буруңуз жана аны кызыктырбаган нерселерди берип ойногонго кыйнабаңыз.
- Баланын алдына татаал, бирок аткара турган тапшырмаларды коюңуз. Тапшырманы аткарып жатканда ага багыт берип туруңуз жана аткара тургандай тоскоолдуктарды койсоңуз да болот.



ТӨРӨЛГӨНДӨН ТАРТА 6 АЙЛЫК КУРАККА ЧЕЙИНКИ ТАЖРЫЙБАЛЫК КЕҢЕШТЕР

Сүйлөшүү

- Бала эмип жатканда же бүткөндөн кийин аны менен сүйлөшүңүз, ырдап бериңиз. Ал сиздин үнүңүздү угуп тынчтанат.
- Балаңыздын чыгарган үндөрүн жана жасаган кыймыл аракеттерин кайталап, туураңыз, себеби ал сиз менен сүйлөшүп жатат. Балага энесинин сүйлөгөнүн угуу өтө маанилүү.



Оюн

- Ар кандай түстөгү буюмдарды баланын алдына коюп, жай жылдырыңыз, бала буюмдарды алам деп умтулуусу үчүн. Буюмдарды ары-бери жылдырганда, баланын көздөрү кантип ээрчигенин байкаңыз. Баланы ичинен жаткырып, астына түстүү бир буюмду коюңуз. Бала ал буюмду алам деп умтулганына көңүл буруңуз! Ал буюмдарды оозуна салып үйрөнөт. Ошондуктан буюмдардын тазалыгын, коопсуздугун (учтуу, жутуп алчудай өтө кичине) текшерүү зарыл.



6 АЙДАН 9 АЙГА ЧЕЙИН БАЛДАР ҮЧҮН

Сүйлөшүү

- Бул куракта бала жөнөкөй сөздөрдү түшүнө баштайт. Эгерде сиз балаңыздын тойгонун байкасаңыз «Тойдуңбу?» деп сурасаңыз болот. Эгерде ал дагы жегиси келгенин көрсөтсө, «дагыбы?» деп сураңыз.
- Баланын үндөрүнө жана кызыгуусуна жооп бериңиз. Баланы атынан чакырыңыз жана анын жообуна көңүл буруңуз.



Оюн

- Сиз баланын тамактануусуна жаңы азыктарды кошкондо, ал жаңы даамга көнүп үйрөнөт. Аны жаңы тамак жегенге шыктандырыңыз! Тамактын ар түрдүүлүгү жана түсү ар кандай болуусу өтө маанилүү.
- Балага колуна алып, кармалап, изилдеп ойногонго таза, коопсуз буюмдарды бергиле. Мисалы чакан контейнерлерди же кашык менен табак берсеңер болот.
- Баланын жаңы нерсе үйрөнгөнүнө түрткү боло тургандай жана кызыгуусун өнүктүрө турган жаңы китептерди жасагыла, же сүрөттөрдү тарткыла.



9-12 АЙЛЫК БАЛДАР ҮЧҮН

Сүйлөшүү

– Бул куракта баланын тамактануу муктаждыктары өзгөрүлө баштайт. Ал жумшак тамак жегенди, мисалы жумшак жемиштерди, кайнатылган жашылчаларды жана ар түрдүү жана ар түстөгү тамактын түрүн каалай баштайт. Тамак берип жатканда аны сүрөттөп, атын атап берсеңиз, балаңыз жаңы сөздөрдү түшүнө баштайт. Ар кандай азыктарды

жана ал тамак үчүн колдонуучу дененин ар кандай бөлүктөрүн, мисалы, манжаларды жана оозду атагыла.

- Тамак даярдап жатып да бала менен сүйлөшүңүз. Айланада болуп жаткан нерселерди сүрөттөө да пайдалуу. Мисалы: «Бул сенин идишиң», «атаң сага картошка бышырып берди» деп, же «жумуртка жейсиңби?» деп суроо берсеңиз болот. Балага ар кандай үн чыгарып, же жаңсоо менен жооп бергенге мүмкүнчүлүк бериңиз. Андан кийин бала сөз менен жооп бергенге үйрөнөт.

Оюн

- Тамактануу учурунда балаңызга колуна кармай турган бир кесим бериңиз. Жаңы, пайдалуу тамактарды жеп көрүүгө үндөңүз. Бала тамакты чачып баш аламандык жасайт, бул жакшы! Ал өзү тамактанууну жана тамак-аштын түрлөрүн үйрөнөт.
- Балаңыз менен жашынмак сыяктуу оюндарды ойноңуз. Ал сизди карап турганда, колуңуз же чүпүрөк менен бетиңизди жабыңыз. «Ата кайда?», колуңузду ачып, «Буу! Мына мен!» Ал сизди көргөндө аны менен бирге күлүңүз!



12 АЙДАН 24 АЙГА ЧЕЙИНКИ КУРАКТАГЫ БАЛДАР ҮЧҮН

Сүйлөшүү

- Бала тамактанып жатканда тамактын өңүн жана түзүлүшүн сүрөттөсөңүз болот. Баладан жеп жаткан тамактын түсүн сурап аны сүйлөөгө шыктандырыңыз. Азыкты көрсөтүп, анын атын атап, баланын кайталап жооп бергенин күтүңүз.
- Бала менен чогуу ырдаңыз. Сиз ырдап баштаңыз жана балага ал билген жерин кошулуп ырдаганга мүмкүнчүлүк бериңиз. Мезгилдин өтүшү менен бала ырдын көбүрөөк сөздөрүн билип өзү ырдап баштайт.
- Балдар күнүгө ата-энеси менен чогуу жомок окуганда кана, жомокту жакшы көргөндү үйрөнүшөт. Китептеги сүрөттөрдүн, ичинен адамдарды же жаныбарларды көрсөтүп бер деп баладан сурануу керек. Бала сүрөттөгү нерселерди көрсөткөндө мактаганды унутпаңыз!

Оюн

- Бала менен чогуу ойноп, аны татаал тапшырмаларды аткарууга үндөңүз. Буюмдарды мунара сыяктуу кылып чогултуп, кайра чачып жана кайрадан чогултканга үйрөтүңүз. Чогулта турган буюмдардын санын көбөйтүп тапшырманы татаалдаштырыңыз. Эгерде бала чогулта албай кыйналса, ага жардам берип коюңуз!



- Куурчак жасап, ойнотуп баланын элестетүүсүн өнүктүрүңүз. Куурчактарды колдонуп бир окуя же жомок айтып берсеңиз болот.

ОЮН ЖАНА СҮЙЛӨШҮҮ АРКЫЛУУ ЭРТЕ ЖАШТА ҮЙРӨТҮҮ

Балдар ар кандай убакытта үйрөнөт. Кээ бир балдар тез үйрөнүшөт, ал эми кээ бирлерине көбүрөөк убакыт керек болот. Бирок бардык балдар үйрөнөөрүн эсиңизден чыгарбаңыз! Балдардын жөндөмдөрү ирээти менен өөрчүйт. Мисалы, бала алгач отурганга, андан кийин түз турганга үйрөнөт.

Кээ бир балдар ден соолугунда четтөөсү бар болуп төрөлүшүп жөндөмдүүлүгүнө таасирин тийгизет. Балдардын кыймыл аракетин, көзүнүн көрүүсү, кулагынын угуусу, жаңы нерселерди таанып билүүсү, ой жүгүртүүсү жана адамдар менен болгон байланышы ар кандай болушу мүмкүн.

Балдардын өнүгүүсүнүн ар кандай болуусуна көптөгөн себептер бар. Сиз майып балдар жөнүндө көп нерселерди угушуңуз мүмкүн, бирок майып болуп төрөлгөнүндө баланын атасы же апасынын күнөөсү жок, же бул каргыштын кесепети эмес. Бардык балдар үйрөнө алышат жана кээ бир балдарга кошумча колдоо керек.

Баланын физикалык өсүп-өөрчүшүнө, кулагынын угуусуна, көзүнүн көрүүсүнө дайыма көңүл буруу керек. Эгерде кандайдыр бир кооптуу белги болсо өз убагында аныктаганга мүмкүндүк берет. Эгерде баланын өсүп-өөрчүүсүндө кандайдыр бир сизди тынчсыздандырган суроо болсо, үй-бүлөлүк дарыгерге кайрылыңыз.



Бул документ АКШнын эл аралык өнүктүрүү агенттигине даярдалган, коммерциялык эмес ДжейЭсАЙ Ресерч энд Трейнинг Инститют (JSI Research & Training Institute, Inc. (JSI)) уюму менен №7200AA18C0070 келишимдин шарттарына ылайык. Иштеп чыгарылган өндүрүмдөр JSI уюмунун жоопкерчилигин астында жана АКШнын эл аралык өнүктүрүү агенттигинин (USAID) же АКШ өкмөтүнүн ой-пикирин сөзсүз түрдө чагылдыруусу шарт эмес.

КР ССМинин Эксперттик кеңеши тарабынан бекитилди – 19.04.2022. Сүрөт: Дедикова Татьяна, Виктор Ноласко. «V.R.S. Company» ЖЧК типографиясында басылып чыкты. Бишкек шаары, Күлөтов көчөсү 8/1. Нускасы: 28 400 даана. Чыгарылган күнү: __.06.2022 ж.